

Studia i Materiały
Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Nr 98

Redaktor serii:
Ks. Bogdan Biela

ks. Ireneusz Celary
ks. Bogdan Biela

Duszpasterstwo rodzin
w Polskiej Misji Katolickiej
w Niemczech w latach 2004–2019

Katowice 2022

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wstęp	13
Rozdział 1.	
Uwarunkowania duszpasterstwa rodzin polskich w Niemczech po 2004 roku	24
1.1. Aspekt statystyczny migracji polskiej.....	24
1.2. Charakterystyka migracji polskiej.....	33
1.3. Społeczno-polityczne tło życia rodzinnego w Niemczech	44
1.4. Działania Kościołów chrześcijańskich w Niemczech na rzecz rodziny.....	70
Rozdział 2.	
Troska Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech o rodziny polskie po 2004 roku.....	89
2.1. Rodzina jako wyzwanie dla polonijnego duszpasterstwa w Niemczech po 2004 roku.....	89
2.2. Formy duszpasterstwa rodzin w Polskiej Misji Katolickiej.....	99
2.2.1. Przepowiadanie słowa Bożego.....	102
2.2.2. Posługa uświęcania	110
2.2.3. Posługa pasterska	120
2.3. Duszpasterstwo rodzin w roku liturgicznym	125
2.4. Inne inicjatywy pastoralne służące rodzinie.....	130
Rozdział 3.	
Inspiracje i wnioski prakseologiczno-pastoralne.....	138
3.1. Wyzwania dla polonijnego duszpasterstwa rodzin w Niemczech.....	139
3.2. Duszpasterstwo pastoralnego nawrócenia.....	171
3.3. Propozycje pastoralne	178
3.3.1. Katechumenalna koncepcja duszpasterstwa	179
3.3.2. System komórek ewangelizacyjnych	185
3.3.3. Inne przykłady realizacji katechumenalnej koncepcji duszpasterstwa.....	193
Podsumowanie.....	208
Bibliografia	221

Table of contents

List of abbreviations	7
Introduction	13
Chapter 1.	
Conditions of the Polish pastoral care of the family in Germany after 2004	24
1.1. Statistical aspect of the Polish migration	24
1.2. Characteristics of the Polish migration.....	33
1.3. Social and political background of the family life in Germany	44
1.4. Initiatives of Christian churches in Germany for the family.....	70
Chapter 2.	
Care of the Polish Catholic Mission in Germany for Polish families after 2004	89
2.1. The family as a challenge for the Polish pastoral care in Germany after 2004	89
2.2. Forms of the pastoral care in the Polish Catholic Mission	99
2.2.1. Preaching the word of God.....	102
2.2.2. The service of sanctification	110
2.2.3. The pastoral service	120
2.3. Pastoral Care of the Family in the liturgical year.....	125
2.4. Other pastoral initiatives for the family.....	130
Chapter 3.	
Inspirations and praxeological and pastoral conclusions.....	138
3.1. Challenges for the Polish pastoral care of the family in Germany	139
3.2. Pastoral conversion ministry	171
3.3. Pastoral suggestions	178
3.3.1. Catechumenal concept of the pastoral care	179
3.3.2. The evangelisation cell system.....	185
3.3.3. Other examples of implementation of the catechumenal concept of the pastoral care	193
Conclusion	208
Bibliography	221

WSTĘP

Rodzina jest najlepszym i pierwszym miejscem życia oraz rozwoju człowieka, gdyż jest on w istocie swojej bytem rodzinnym (*homo familiaris*). Może ona spełnić jedną z fundamentalnych potrzeb każdego człowieka, gdyż jest miejscem realizowania ludzkiej miłości i zarazem otwarcia się na przyjmowanie życia (por. KDK 48). Stanowi podstawową komórkę społeczności świeckiej i wspólnoty kościelnej¹. Jest w stanie zaspokoić potrzebę związku uczuciowego z bliźnimi, przyjaźni, wzajemnego zrozumienia, bezpieczeństwa, chęci posiadania dzieci, a także inicjacji w życie religijne i eklezjalne pod warunkiem otrzymania wsparcia ze strony większych społeczności na zasadzie pomocniczości, a zwłaszcza ze strony państwa i Kościoła². Nie dziwi zatem, że Kościół uznaje służbę rodzinie za jedno ze swych najważniejszych zadań, za pierwszą i z wielu względów najważniejszą drogę swego posłannictwa (por. LdR 2). W tym kontekście możemy mówić o duszpasterstwie rodzin jako posłudze zbawczej Kościoła ukierunkowanej na małżeństwo i rodzinę. Obserwacja, a także badania podjęte w środowisku rodzinnym wykazują, że trwałość i realizowane funkcje we współczesnej rodzinie są coraz bardziej zagrożone pod wpływem przemian ideologicznych, cywilizacyjnych, ekonomiczno-społecznych, kulturalnych i religijnych³. Dlatego też obecna sytuacja i kondycja rodziny wymaga od Kościoła dobrze rozwiniętego duszpasterstwa rodzin, zatroskanego o zróżnicowane potrzeby wszystkich i poszczególnych rodzin⁴. Nic nie stracił na aktualności, przeciwnie, jeszcze mocniej wybrzmiewa dzisiaj apel Jana Pawła II, że „trzeba podjąć każdy wysiłek, ażeby zorganizować i rozwinąć duszpasterstwo rodzin, troszcząc się o tę pierwszoplanową dziedzinę w przekonaniu, że przyszłość ewangelizacji zależy w wielkiej mierze od «Kościola domowego»” (FC 65; por. FC 4; EiE 91; EMCC 5)⁵.

¹ Miłość małżeńska według Bożego zamysłu jest znakiem obłubieńczej miłości Chrystusa do Kościoła. Małżonkowie, żyjąc miłością, urzeczywistniają Kościół, a rodząc nowych wyznawców Chrystusa, zapewniają Kościołowi stałą żywotność. W rodzinie chrześcijańskiej uobecniana jest miłość Chrystusa do swojego Kościoła i są realizowane jego podstawowe funkcje, dlatego może być ona określona jako Kościół domowy (por. KK 11; DA 11; KKK 1657; FC 49). Z kolei Kościół, który w rodzinach chrześcijańskich ma swą egzystencjalną podstawę, sam siebie określa „rodziną Bożą” (KKK 1655). Kościół i rodzina są zatem na siebie niejako skazane i powinny wzajemnie się wspierać. Rodzina chrześcijańska jest o tyle Kościołem domowym, o ile trwa w łączności z Kościołem Chrystusowym i uczestniczy w jego misji – por. K. Więsyk, K. Wojaczek, *Urzeczywistnianie się Kościoła w małżeństwie i rodzinie*, w: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*, red. A.L. Szafranski, Lublin 1985, s. 203-238.

² Por. B. Mierzwiński, J. Wilk, R. Bieleń, *Duszpasterstwo rodzin*, w: *Teologia pastoralna*, t. 2: *Teologia pastoralna szczegółowa*, red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 409.

³ Por. *Rodzina w jednoczącej się Europie*, red. W. Nowak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2003; *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych*, J. Gorbaniuk, B. Parysiewicz, Lublin 2009.

⁴ Por. R. Kamiński, *Troska duszpasterstwa rodzin o małżeństwo i rodzinę*, RPK 6 (2010), s. 13; I. Celary, *In Sorge um ein religiöses Klima in der Familie*, SPa 8 (2012), s. 108-118.

⁵ Por. Jan Paweł II, *Małżeństwo i rodzina* (1986), w: tegoż, *Orędzia na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 1985-2005*, red. W. Necel, Poznań 2009, s. 21; A. Orczykowski, *Prawa człowieka w orędziach Ojca Świętego Jana Pawła II na Światowy Dzień Migranta*, CT 3 (2007) 3, s. 167;

Terminu „duszpasterstwo rodzin” używamy w dwojakim znaczeniu. Po pierwsze na oznaczenie subdyscypliny teologii pastoralnej, która wypracowuje podstawy, normy i zasady dla działalności duszpasterskiej ukierunkowanej na rodzinę, po drugie – na oznaczenie działalności duszpasterskiej zaadresowanej do osób tworzących rodzinę lub przygotowujących się do jej założenia. W działalność tę zaangażowane jest duchowieństwo i laikat. Oba powyższe znaczenia terminu „duszpasterstwo rodzin” są wobec siebie komplementarne. Stanowią dwa wymiary tej samej rzeczywistości, którą jest małżeństwo i rodzina oraz problemy z nimi związane. Działalność duszpasterska ukierunkowana na małżeństwo i rodzinę bez naukowej refleksji byłaby chaotyczna i niepogłębiona. Z kolei teoria duszpasterstwa rodzin pozbawiona odniesienia do konkretnej sytuacji małżeństwa i rodziny w Kościele i świecie stałaby się refleksją życzeniową, niepowiązaną z aktualną rzeczywistością. Zatem tylko duszpasterstwo rodzin jako działalność wykorzystująca do swojej realizacji osiągnięcia naukowo-badawcze może być realną pomocą małżeństwu i rodzinie „w odkrywaniu przeżywaniu przez nią swego powołania i posłannictwa” (FC 69)⁶.

Według adhortacji apostolskiej Jana Pawła II *Familiaris consortio* – która daje podbudowę merytoryczną duszpasterstwa rodzin (por. FC 17-86) – duszpasterstwo rodzin jest „wyrazem rzeczywistości Kościoła zaangażowanego w swoją zbawczą misję” (FC 69). Oznacza to, że duszpasterstwo rodzin podobnie jak cała działalność Kościoła zmierza przez głoszenie słowa Bożego, sprawowanie liturgii i świadectwo życia chrześcijańskiego do urzeczywistnienia wspólnoty wiary i miłości. W życiu rodzinnym ma ono prowadzić małżonków do coraz ściślejszej komunii z Bogiem i między sobą⁷. W związku z powyższym duszpasterstwo rodzin można zdefiniować jako „system kościelnych działań, które zmierzają do urzeczywistnienia zbawczego planu, dotyczącego małżeństwa i rodziny”⁸. Do

S. Stefanek, *Co polskie rodziny mogą wnieść do zjednoczonej Europy?*, w: *Wychowanie młodego pokolenia w warunkach emigracyjnych. Polska rodzina poza granicami kraju*, red. G. Koszałka, Szczecin 2005, s. 30-32; A. Pawłowski, *Polskie rodziny za granicą. Referat na II Zjazd Polonii i Polaków z Zagranicy, maj 2001*, <http://www.poloniamag.org/zjazdrodzina.htm> [dostęp: 20.11.2021], s. 11. W. Necel, *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*, Warszawa 2012, s. 187-188; A. Casaroli, *Duszpasterstwo rodzin na emigracji*, OsRomPol 4 (1981), s. 23; J. Bakalarz, *Kościół a rodziny emigrantów*, SPol 12 (1989), s. 7; H. Kałuża, *Problemy emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii – wyzwania pastoralne*, w: *Migracje jako nowa kwestia społeczna. Ogólnopolska Konferencja Naukowa Sekcji Wykładowców Katolickiej Nauki Społecznej (18-20 VI 2007, Gródek nad Dunajcem)*, red. J. Balicki, Katowice 2008, s. 113-114.

⁶ Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo rodzin jako refleksja naukowa*, DR, s. 23-24.

⁷ Por. K. Wojaczek, *Koncepcja duszpasterstwa rodzin w „Familiaris consortio”*, w: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła...*, s. 275-276.

⁸ Tak definiuje „duszpasterstwo rodzin” polskie *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* (nr 1). Możemy tu korzystać z zaproponowanej w DDR definicji duszpasterstwa rodzin, gdyż Polskie Misje Katolickie (PMK) w Niemczech w zasadzie korzystają i wzorują się w praktyce na formach i zadaniach duszpasterstwa rodzin wypracowanych i realizowanych w Polsce. Uszczegóławiając tę definicję, można ponadto zaproponować następujące określenia: duszpasterstwo rodzin to „różnorodne formy pastoralnego działania Kościoła, dotyczące osób żyjących w małżeństwie i rodzinie lub przygotowujących się do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny” – por. B. Mierzwiński, *Rodzina duszpasterstwo*, LTP, s. 73.

najważniejszych zadań rodziny należą: budowanie jedności i wspólnoty osób, służba życiu, zaangażowanie w rozwój społeczeństwa oraz uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła (por. FC 17).

Kościół już od zarania swoich dziejów otaczał małżeństwo i rodzinę duszpasterską troską. Świadczą o tym teksty z Nowego Testamentu dotyczące życia małżeńskiego i rodzinnego (por. 1 Kor 7,1-16; Ef 5,21-6,4)⁹ oraz pisma ojców Kościoła i starożytnych pisarzy chrześcijańskich¹⁰. Kościół na przestrzeni wieków wykazywał odpowiedzialność i troskę o rodzinę, wyczuwając spontanicznie jej znaczenie dla rozwoju społeczeństwa i własnej wspólnoty zbawienia. Duszpasterstwo rodzin wpisuje się w całościową strategię działalności zbawczej Kościoła w środowisku małżeńsko-rodzinnym. Dzięki pastoralnemu wsparciu Kościoła, poprzez realizację funkcji nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej rodzina jest chroniona i wzmacniana w realizacji swoich wielorakich zadań. Aby jednak duszpasterstwo było adekwatne do rzeczywistości i faktycznych potrzeb poszczególnych małżonków, rodzin i ich specyficznych grup, musi odpowiadać na znaki czasu i brać pod uwagę nowe zjawiska ujawniające się obecnie w zakresie życia małżeńskiego i rodzinnego¹¹. Troska pastoralna Kościoła nie może ograniczać się do „najbliższych mu rodzin chrześcijańskich”. Musi poszerzać zakres swojego oddziaływania na wszystkie rodziny, a szczególnie wobec tych, które znajdują się w sytuacjach trudnych (por. FC 65). Dotyczy to nie tylko rodzin zmieszanych wyznaniowo, religijnie i kulturowo, znajdujących się w sytuacjach nieprawidłowych, agnostyków i ludzi zdystansowanych względem instytucji kościelnych, ale także rodzin emigrantów i uciekinierów. Dla wszystkich rodzin Kościół ma „słowo prawdy, dobroci, zrozumienia, nadziei, żywego uczestnictwa w ich niekiedy dramatycznych trudnościach; wszystkim ofiaruje swoją bezinteresowną pomoc” (FC 65). W czasach, kiedy migracja stała się szczególnym „znakiem czasu” i wyzwaniem dla Kościoła, tym bardziej troska pasterska Kościoła powinna objąć małżeństwa i rodziny na emigracji.

Kościół – zwłaszcza po Vaticanum II – z wielką troską podchodzi do spraw i problemów związanych z emigracją (por. KK 9; RMis 37; EMCC 5)¹².

⁹ Por. K. Romaniuk, *Małżeństwo i rodzina według Biblii*, Warszawa 1994.

¹⁰ Szczególnie św. Jan Chryzostom zgłębiał teologię małżeństwa i ukazywał rodzinę jako Kościół w miniaturze. Również św. Augustyn w swoich pismach ukazywał wzniosły ideał chrześcijańskiej miłości małżeńskiej i rodzinnej – por. M. Fiałkowski, *Rodzina jako Kościół domowy*, DR, s. 705-706.

¹¹ Trzeba także podkreślić, że działalność zbawcza Kościoła ukierunkowana na małżeństwo i rodzinę ma charakter progresywny. Oznacza to, że Kościół powinien towarzyszyć rodzinie na różnych etapach jej formacji i rozwoju. Swoją troską i posługą duszpasterską powinien objąć przygotowujących się do małżeństwa, następnie narzeczonych i przyjmujących sakrament małżeństwa, potem małżonków i całe rodziny, a w końcu wdowców, wdowy oraz osoby w podeszłym wieku – por. Z. Zarembski, *Działania pastoralne Kościoła w służbie małżeństwu i rodzinie*, AK 584 (2006), s. 73-88.

¹² Por. A. Orczykowski, *Problemy emigracji w uchwałach II Polskiego Synodu Plenarnego*, PK 1-2 (2003), s. 59-60; G. Cheli, *Troska o migrantów*, OsRomPol 11 (1992), s. 12-13; M. Ostrowski, *Migranci – nowy polski duszpasterski problem*, <http://www.pastoralna.pl/files/129%20Duszpasterstwo%20wobec%20problemu%20migracji.pdf> [dostęp: 20.11.2021], s. 1; E. Kowalska, *Migracje a kościoły i nowe ruchy religijne. Refleksje wstępne*, w: *Migracje i społeczeństwo. Zbiór studiów*, t. 2, red. J.E. Zamojski, Warszawa 1997, s. 209-216; R. Polak, *O emigracji uwagi krytyczne*, C 32 (2010), s. 115.

W encyklice *Ecclesiam suam* Paweł VI podkreślił, że Kościół „nikogo nie uważa za obcego swemu macierzyńskiemu sercu. Nikogo nie wyłącza z zakresu swego posługiwania. Nikogo nie uważa za wroga, chyba że on sam zajmuje pozycję przeciwnika. Nie na próżno Kościół nazywa się katolicki, to znaczy powszechny. Nie na darmo zostało mu powierzony zadanie pielęgnowania w ludzkiej rodzinie jedności, miłości i pokoju” (ES 94)¹³. Z wielką uwagą Kościół otwiera się na całą rzeczywistość świata emigracji, aby wskazać i ofiarować mu swoją pomoc w skutecznym rozwiązywaniu wszystkich aktualnych wyzwań, które przed nim stoją (por. EiE 103)¹⁴. W orędziu na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy w 2002 roku Jan Paweł II stwierdził, że dynamizujące się wciąż zjawisko emigracji „domaga się od Kościoła zdolności przyjęcia każdego człowieka, niezależnie od tego, do jakiego ludu czy narodu należy” (EiE 100)¹⁵. Papież podkreślił, że chrześcijaństwo musi być otwarte na powszechne braterstwo, ponieważ wszyscy ludzie są dziećmi tego samego Ojca i braćmi w Chrystusie (por. RMis 43; EiE 101). Według Benedykta XVI każdy emigrant jako osoba ludzka ma „niezbywalne i podstawowe prawa, które powinni szanować wszyscy w każdej sytuacji”¹⁶. Instrukcja Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących *Erga migrantes caritas Christi* z 2004 roku podkreśla, że Kościół zawsze odkrywał w migrantach oblicze Chrystusa, który był obcym i przychodniem (por. Mt 25,35), a w Marysi dostrzegał ikonę kobiety wędrującej. Kto więc przyjmuje obcokrajowca, rozpoznaje w nim głos Jezusa Chrystusa: „Oto stoję u drzwi i kołaczę” (Ap 3,20) (por. EMCC 12, 14)¹⁷. W dokumencie tym zostało także przypomniane, że w dziejach ludzkości fakt migracji nigdy nie osiągnął tak wielkich rozmiarów jak dziś. I nie chodzi tu tylko o migracje spowodowane konfliktami

¹³ Por. Papieska Komisja ds. Duszpasterstwa Migracji i Turystyki, *Kościół a ruch migracyjny* (1978); W. Zagrodzki, *Człowiek drogą Kościoła. Jan Paweł II w Polsce*, Kraków 2002, s. 10.

¹⁴ Por. Jan Paweł II, *Kościół lokalny wobec emigrantów* (1985), w: tegoż, *Orędzia na Światowy Dzień Migranta...*, s. 16-17; P. Fanto, *Mobilità umana e pastorale specializzata*, PotM 11 (1981), s. 14-26; Z. Kaczmarek, *Pastoralis migratorum cura – nowy dokument papieski o duszpasterstwie wśród emigrantów*, CT 4 (1972), s. 191-194.

¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Migracje a dialog międzyreligijny* (2002), w: tegoż, *Orędzia na Światowy Dzień Migranta...*, s. 126-127; tenże, *Przeciw przejawom rasizmu, ksenofobii i skrajnego nacjonalizmu* (2003), w: tegoż, *Orędzia na Światowy Dzień Migranta...*, s. 131; K.A. Parzych, *Dialog – jako metoda ewangelizacji współczesnego świata według Jana Pawła II*, Olsztyn 2000, s. 102-103; A. Zwoliński, *Historie ludzkich wędrówek*, Kraków 2013, s. 68-69; tenże, *Troska o naród na emigracji*, C 32 (2010), s. 24; H. Stawniak, *Problematyka migracji ludności w świetle zasad i niektórych działań Stolicy Apostolskiej*, Sem 26 (2009), s. 143-157.

¹⁶ Benedykt XVI, *Św. Paweł migrant i Apostoł Narodów. Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2010*, OsRomPol 31 (2010), s. 9; por.und der Fremdling, der in deinen Toren ist. *Gemeinsames Wort der Kirche zu den Herausforderungen durch Migration und Flucht*, Bonn–Frankfurt am Main–Hannover 1997, s. 7-8.

¹⁷ Por. Franciszek, *Kiedy milczenie staje się współwiną. Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2016*, OsRomPol 10 (2015), s. 11-12; I. Celary, *Odpowiedzialność Kościoła w Polsce...*, s. 248-249; R. Polak, *Migration, Flucht und Religion. Praktisch-Theologische Beiträge*, Bd. 1: *Grundlagen*, Ostfildern 2017, s. 45-47; J. Balicki, *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki imigracyjnej i azylowej*, Warszawa 2012, s. 257-259.

wojennymi. Jako fenomen czasów dzisiejszych dosięgają one bowiem ludzi na wielu płaszczyznach ich życia, jak np. ekonomicznej, społecznej, politycznej czy religijnej (por. EMCC 1)¹⁸. Terenem migracji jest obecnie cały świat, a jej cechami stały się pluralizm i zmienność, niekiedy przymus, ale i dobrowolność. Migruje się dziś indywidualnie, z rodziną, a nawet grupowo¹⁹. W orędziu na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy z 2013 roku papież Benedykt XVI napisał, że z jednej strony migracje są szansą na poprawę jakości życia, ale z drugiej strony stają się też „*kalwarią* dla przetrwania, w której mężczyźni i kobiety są bardziej ofiarami niż twórcami odpowiedzialnymi za swój migracyjny los”. Papież podkreślił też, że każda migracja związana jest z jakimś wysiłkiem zintegrowania z otoczeniem: „Droga integracji obejmuje prawa i obowiązki, uwagę i troskę o to, by migranci mieli godne życie, ale wymaga ona także uwagi ze strony migrantów na wartości, jakie oferuje społeczeństwo, w którym się aklimatyzują”²⁰.

W przesłaniu z Kongresu rodzinnego *Miłość i życie w budowaniu cywilizacji miłości*, który odbył się na UKSW w Warszawie 20–22 marca 2015 roku, czytamy, że nowa rzeczywistość społeczno-polityczna i gospodarcza, jaka

¹⁸ Por. A. Marchetto, *Migration als Zeichen der Zeit und als Sorge der Kirche*, PI 2 (2014), s. 237-238; Wissenschaftliche Arbeitsgruppe für weltkirchliche Aufgaben der Deutschen Bischofskonferenz, *Ökonomisch motivierte Migration zwischen nationalen Eigeninteressen und weltweiter Gerechtigkeit. Eine Studie der Sachverständigengruppe „Weltwirtschaft und Sozialethik“*, Bonn 2005, s. 15-22; T. Pieronek, *Stolica Apostolska wobec migracji i migrantów*, w: *Migracje. Religie i Kościoły wobec migracji i migrantów*, red. J.E. Zamojski, Warszawa 2009, s. 19-37.

¹⁹ Por. J. Dziedzic, *Zjawisko migracji Polaków. Następstwa i duszpasterska rola Kościoła*, PSa 4 (2017), s. 38; A. Marchetto, *Migration als Zeichen der Zeit...*, s. 247-248. J. Bakalarz, *Współczesna migracja w świetle dokumentów Kościoła*, w: *Współczesne środowiska emigracji polskiej. Sytuacja duszpasterska*, red. J. Bakalarz, Lublin 1985, s. 35; R. Polak, *Migration, Flucht und Religion. Praktisch-Theologische Beiträge*, Bd. 1: *Grundlagen*, Ostfildern 2017, s. 47-51; W. Necel, *Biuletyn polonijny (52). I. Pastoralna postawa wobec potrzeb duchowych imigrantów w świetle wybranych dokumentów Kościoła. Refleksja w 50. rocznicę ogłoszenia przez Piusa XII konstytucji apostolskiej Exsul Familia*, CT 3 (2003), s. 193-210.

²⁰ Benedykt XVI, *Migracje: pielgrzymka wiary i nadziei. Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2013*, OsRomPol 12 (2012), s. 5-6. O potrzebie bycia wśród emigrantów z pomocą duszpasterską przypomniał także polskim kapłanom papież Benedykt XVI w archidiecezje warszawskiej 25.05.2006 r. Podczas spotkania duchowieństwem powiedział, że Kościół katolicki w Polsce stoi przed wielkim wyzwaniem, jakim jest duszpasterstwo wiernych, którzy opuścili Polskę. Plaga bezrobocia zmusiła bowiem wielu Polaków do wyjazdu za granicę w poszukiwaniu pracy. Przez to rozdzielone zostały rodziny i zerwały się więzy społeczne. Kościół nie może więc być na to wszystko obojętny. „Trzeba – mówił papież – aby wyjeżdżającym towarzyszyli kapłani, którzy w łączności z lokalnymi Kościołami podejmą pracę duszpasterską wśród emigracji” – Benedykt XVI, *Spotkanie z duchowieństwem w archidiecezje Świętego Jana w Warszawie*, w: *Benedykt XVI. Pielgrzymka do Polski 2006*, Kraków 2006, s. 29; por. I. Celary, G. Polok, *Rola kapłana jako duszpasterza rodzin polskich na emigracji*, w: *Rodzina polska na emigracji w duszpastersko-społecznej refleksji*, red. I. Celary, G. Polok, Katowice 2011, s. 80-81; W. Necel, *Biuletyn polonijny (61). I. Wokół zasad duszpasterstwa na rzecz Polaków na obczyźnie*, CT 4 (2007), s. 174; E. Walewander, *Kościół a Polonia i Polacy w świecie*, SP 29 (2008), s. 35; J. Pawlik, *Posługa katechetyczno-duszpasterska w misji językowej na przykładzie Polskiej Misji Katolickiej w Bremerhaven*, Bremerhaven–Kraków 2012, s. 56-58.

ukszałtowała się po przystąpieniu Polski do UE, stawia przed Kościołem nowe wyzwania duszpasterskie²¹. W tej grupie wyzwań powinna znaleźć się również troska duszpasterska o grupę ponad dwóch milionów tzw. migrantów poakcesyjnych, którzy wyjechali z kraju po 2004 roku²². Ta nowa sytuacja związana jest bowiem dla nich samych z szeregiem wyzwań²³ dotyczących różnych wymiarów ich życia osobistego i rodzinnego²⁴. Dla migrujących polskich rodzin w obcym kraju zmienia się wszystko: praca, dom, szkoła, rytm życia oraz otoczenie językowo-kulturowe. Nie ulega więc wątpliwości, że współczesne migracje często stanowią wielkie zagrożenie dla trwałości rodziny²⁵. Na wszystkie te aktualne

²¹ Por. Przesłanie Kongresu Rodziny „Miłość i Życie”, *Małżeństwo i rodzina w budowaniu cywilizacji miłości* (20-22.03.2015), w: *Rodzina polonijna w budowaniu cywilizacji miłości. Teoria i praktyka*, red. J. Młyński, G. Koszałka, Kraków 2016, s. 273; J. Szymański, *Duszpasterstwo polonijne – skala oddziaływania*, SP 28 (2007), s. 17.

²² Dla naszych rodaków za granicą, niezależnie od dominujących wśród nich opcji ideowych, PMK odgrywają również ważną rolę w podtrzymywaniu polskiej tożsamości. Parafie polskie są organizatorami bądź współorganizatorami najważniejszych wydarzeń narodowych, stoją na straży ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego. Promują uznawanie autorytetów, przywiązanie do symboli narodowych i emblematów religijnych oraz krzewią znaki polskiej kultury politycznej. W życiu zaś rodzinnym, zawodowym czy społecznym przypominają o dekalogu, wysoką rangę wyznaczają kategorii „ojczyzna” – por. A. Chodubski, *Polacy we współczesnym życiu diasporalnym*, PiS 1 (2014), s. 11; J. Bakalarz, *Podstawowe problemy duszpasterstwa rodzin migrantów*, CT 2 (1981), s. 163-172.

²³ Przykładowo, jak wynika wyliczeń, od 2009 do 2015 r. statystycznie co dziesiąte polskie dziecko przyszło na świat za granicą. W 2015 r. liczba dzieci urodzonych za granicą i zgłoszonych do polskich USC wzrosła znacząco (zarejestrowano ich 43 tys. – o 13% więcej niż w roku poprzednim i najwięcej od 2009 r.). Rosnąca z roku na rok rejestracja dzieci w Polsce pokazuje, że część emigrantów ma na pewno silną potrzebę utrzymania więzi z krajem – por. *Nauczanie i promocja języka polskiego w świecie. Diagnoza – stan – perspektywy*, red. W. Miodunka, J. Tambor i in., Katowice 2018, s. 27, 40.

²⁴ Zagadnienia związane z polskojęzycznym duszpasterstwem rodzin w Niemczech po 2004 r. należy rozpatrywać w kontekście obecności RP w strukturach UE oraz w kontekście przesłania i dyspozycji instrukcji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących *Erga migrantes caritas Christi* z maja 2004 r. – por. KEP, DBK, *Wskazania dla duszpasterstwa polskojęzycznego w Niemczech*, BSWP 109 (2001), s. 17-19; I. Celary, *Rodzina polska na emigracji w krajach Unii Europejskiej wobec współczesnych wyzwań kultury postmodernistycznej*, w: *Rodzina polska na emigracji...*, s. 37-41.

²⁵ Także papież Franciszek odniósł się do wpływu migracji na życie małżeńskie i rodzinne. Píše w niej o wzrastającej mobilności ludzi oraz płynących stąd szansach i zagrożeniach w adhortacji apostołowej *Amoris laetitia*. Jego zdaniem konieczne jest dziś pochylenie się nad samym zjawiskiem oraz nad jego konsekwencjami dla życia rodzinnego. Franciszek wskazał również na niezwykłą dziś powszechność migracji. Podkreślił przy tym, że zamieszkanie w innym państwie może być ubogającym doświadczeniem dla obu stron. Zwrócił także uwagę na najbardziej palące i dramatyczne problemy związane z migracją: działalność międzynarodowych sieci handlu ludźmi, sytuację kobiet i dzieci przebywających w obozach dla uchodźców, sprzedawanie dzieci na handel narządami i prostytucję. Dokonał przy tym rozróżnienia na rodziny migrujące w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków życia oraz te, które motywowane są skrajną nędzą, wojną i prześladowaniami. Według papieża w każdym z wyżej wymienionych przypadków położenie małżonków jest trudne, czy to ze względu na tęsknotę, samotność i oddalenie drugiej strony, czy to z uwagi na ciężar spowodowany samym opuszczeniem ojczyzny i niepewność przyszłości – AL 46; por. J. Gajewska, *Małżeństwo a migracja – aspekty teologiczne i prawne*, TM 1 (2017), s. 117-133; N. Jerzak,

wyzwania zwraca także uwagę Komisja ds. Polonii i Polaków za Granicą KEP²⁶. Jej członkowie mają świadomość tego, że natężenie polskich migracji wewnątrz UE po 2004 roku sprawiło, że obecnie przybrały one coraz bardziej permanentny charakter i przyjęły strukturalny wymiar. W przypadku np. rodzin mamy do czynienia: z rodzinami polskimi, w których oboje rodzice są Polakami, rodzinami mieszanymi mieszkającymi na terenie kraju małżonka obcokrajowca oraz mieszanymi mieszkające w kraju trzecim²⁷. Zdaniem członków Komisji konieczna jest zatem stała refleksja na temat współczesnych form duszpasterstwa polskiej diaspory w państwach UE, jak i wypracowanie adekwatnych do nowej sytuacji wskazań pastoralnych²⁸. Zwrócono także uwagę na potrzebę jeszcze bardziej zintensyfikowanego asystowania duszpasterskiego polskim migrantom i ich rodzinom w potrzebach duchowych i społecznych²⁹. Należy więc poszukiwać nowych sposobów dialogu i głoszenia Dobrej Nowiny oraz wsparcia naszych rodaków w różnych sytuacjach dnia codziennego³⁰. Zagadnienia związane z duszpasterstwem

Rola i zadania Kościoła wobec emigrantów. Odpowiedzialność za obchodzenie się z emigrantami w Kościele, PLSTH 2 (2013), s. 68; W. Necel, *Biuletyn polonijny (61)...*, s. 205-216; K. Święs, *Polskojęzyczne duszpasterstwo w Niemczech. Aktualne uwarunkowania i inicjatywy*, SP 38 (2017), s. 75-96; J. Isański, *Życie społeczne w kontekście migracyjnym. Parafia jako ośrodek życia religijno-społecznego poza granicami Polski*, SP 39 (2018), s. 27-28; I. Celary, *Duszpasterstwo rodzin w Polskiej Misji Katolickiej w Wiedniu w latach 1981-2010*, Wiedeń 2013, s. 22-23.

²⁶ Należy przypomnieć, że Sobór Watykański II skierował do biskupów polecenie, iż „specjalną troską należy otoczyć tych wiernych, którzy ze względu na warunki życia nie mogą dostatecznie korzystać ze wspólnej i zwykłej opieki duszpasterskiej proboszczów lub w ogóle są jej pozbawieni” – DB 18. Kościół jest więc powołany do tego, by pójść za tymi, którzy zostali zmuszeni do emigracji – por. Franciszek, *Kościół bez granic matką wszystkich. Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2015*, OsRomPol 12 (2014), s. 4; W. Przygoda, *Duszpasterstwo uchodźców w świetle wytycznych Stolicy Apostolskiej z 2013 roku*, SP 38 (2017), s. 5-20.

²⁷ Zachodzące zmiany w środowiskach polonijnych w UE po 2004 r. oraz wymuszane przez nie konieczne zmiany w organizacji PMK mają też bezpośrednie implikacje w duszpasterstwie małżeństw i rodzin w Polsce i za granicą – por. W. Necel, *Biuletyn polonijny (63). II. Najnowsza migracja Polaków i jej konsekwencje dla rodziny*, CT 1 (2009), s. 205, 207; W. Necel, *Polskojęzyczne duszpasterstwo w państwach Unii Europejskiej wobec procesów integracji europejskiej*, STC 5 (2004), s. 35-49.

²⁸ We wskazaniach tych należy stale uwzględniać to, że każdy polski emigrant niezależnie od wieku, wykształcenia, statusu społecznego czy narodowego, stopnia znajomości języka polskiego, czasu przebywania w kraju migracji, wykonywanej pracy itd. powinien odnaleźć w PMK swoje miejsce – por. <https://emigracja.episkopat.pl/emigracja/troska-o-rodzine-na-emigracji> [dostęp 20.09.2020]; W. Necel, *Nowe regulacje obcojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech według instrukcji „Eine Kirche in vielen Sprachen und Völkern”*, w: *Śladami współczesnego migranta w Niemczech*, red. W. Necel, S. Ochalski, B. Gembala, Pelplin 2005, s. 51-68.

²⁹ Troska Kościoła o rodziny migracyjne domaga się stałego, systematycznego, jak i całościowego współdziałania duszpasterstwa rodzin przy PMK z Krajowym Ośrodkiem Duszpasterstwa Rodzin i ośrodkami diecezjalnymi w Polsce – por. M. Wierzbicka-Kuczaj, H. Kuczaj, *Problemy emigracji a misja duszpasterstwa rodzin – wyzwania i praktyczne rozwiązania zagadnienia*, w: *Rodzina polonijna w budowaniu cywilizacji...*, s. 239; I. Celary, *Odpowiedzialność Kościoła w Polsce za misyjny aspekt polskiego duszpasterstwa emigracyjnego*, w: *Odpowiedzialność w przestrzeni społeczno-pastoralnej*, red. I. Celary, G. Polok, Katowice 2013, s. 250-251.

³⁰ Zdaniem jej przewodniczącego, bp. Wiesława Lechowicza, w Europie pracuje aktualnie ok. 1250 polskich kapłanów, w Ameryce Północnej około 700, w Nowej Zelandii i Australii około 60,

rodzin i małżeństw naszych rodaków żyjących w diasporze na terenie UE winno się rozpatrywać nie tylko w kontekście fenomenu współczesnych migracji³¹, ale także na tle istniejących już struktur polskojęzycznego apostołatu³².

Naukową refleksję postulowaną przez Komisję ds. Polonii i Polaków za Granicą KEP na „temat współczesnych form duszpasterstwa polskiej diaspory w państwach UE”, a konkretnie w Niemczech – państwie, które znajduje się najbliżej polskiej granicy – jak i próbę „wypracowania adekwatnych do nowej sytuacji wskazań pastoralnych” pragnie podjąć niniejsza publikacja³³. Opracowanie będzie dotyczyło tak ważnego dla współczesnej *cura pastoralis* Kościoła duszpasterstwa rodzin w okresie od 2004 do 2019 roku, czyli od przystąpienia Polski do UE aż do momentu, kiedy rozprzestrzeniająca się pandemia koronawirusa SARS-CoV-2 sparaliżowała wiele obszarów życia, nie wyłączając działalności Kościoła. To trudne doświadczenie, przed którym stanęła misja zbawcza Kościoła, tym bardziej prowokuje do stawiania pytań oraz wyciągania

w Azji blisko 30, w Ameryce Południowej 10. Przepowiadają oni Ewangelię w kościołach i kaplicach, w salach i szkołach. Misję uświęcania prowadzą poprzez posługę sakramentalną, a przewodzenia poprzez bycie razem ze swoimi rodakami – por. W. Lechowicz, *Rola duszpasterza emigrantów w życiu małżeństw i rodzin. Kapłan – ojciec, brat, pasterz, nauczyciel (FC 73)*, w: *Rodzina polonijna...*, s. 20; I. Celary, *Duszpasterstwo rodzin w Polskiej Misji Katolickiej...*, s. 130-131; M. Sitko, *Struktura i kompetencje Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Poszukujących*, KP 1 (2012), s. 106.

³¹ Zwracając uwagę na duszpasterstwo rodzin na emigracji, należy pamiętać, że w PMK posługą tą należy objąć nie tylko rodziny, których wszyscy członkowie wspólnie wyjechali na emigrację, ale także i te osoby, których emigracja porozdzielała: małżonków od siebie czy dzieci od rodziców. Chodzi tu o otoczenie ich wszystkich adekwatną opieką, mającej na celu wzmocnienie ich wewnętrznej jedności oraz niesienie pomocy w wypełnianiu właściwych rodzinie zadań. Opieka ta musi być wszechstronna, służba religijno-moralna łączyć się będzie ściśle z pomocą społeczno-kulturalną, a w sytuacjach, gdy jest to konieczne, także z pomocą ekonomiczną. We wszystkich tych przypadkach posługa duszpasterska wobec rodziny migracyjnych powinna być odpowiedzią na konkretną ich sytuację, w jakiej się znajdują – por. W. Necel, *Zarys problematyki duszpasterstwa polskich rodzin emigracyjnych*, STC 8 (2006), s. 12-20; tenże, *Troska o małżeństwo migranta i jego rodzinę w świetle instrukcji Erga migrantes caritas Christi*, IM 14 (2009), s. 139.

³² O tych sprawach mówiono m.in. na IV Europejskiej Konferencji (z cyklu „Rodzina Polska poza granicami kraju”) pt. *Najnowsza migracja Polaków po roku 2004 do Europy Zachodniej i jej konsekwencje dla rodziny*, która odbyła się 23-24.11.2007 r. na UKSW w Warszawie. Organizatorami konferencji byli m.in.: Komisja ds. Rodzin PRDEZ, Stowarzyszenie Polskich Rodzin Katolickich w Niemczech, Stowarzyszenie Polskich Rodzin Katolickich w Austrii, Warszawski oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” oraz Katedra Nauk o Rodzinie, Ateneum Szkoły Wyższej w Gdańsku. Uczestnicy spotkania reprezentowali diasporę polską w Europie i wraz z bp. Ryszardem Karpińskim, delegatem KEP ds. Duszpasterstwa Emigracyjnego byli zainteresowani bezpośrednio duszpasterstwem polonijnych małżeństw i rodzin oraz działalnością prowadzoną przez poradnie małżeńskie i rodzinne w Polsce oraz w środowiskach polonijnych – por. W. Necel, *Biuletyn polonijny (63)...*, s. 207.

³³ Duszpasterstwo w języku polskim na terenie Niemiec działa od 1945 r. – por. *Historia duszpasterstwa polskiego w Niemczech*, http://pmk-bochum.de/data/Historia/Duszp_Niemcy.pdf [dostęp: 20.05.2020]. Obecnie PMK obejmują ok. 70 parafii, w których pracuje 140 księży; Przewodniczącym KEP ds. Polonii i Polaków za Granicą jest bp Wiesław Lechowicz, a Rektorem PMK – ks. dr Michał Wilkosz – www.pmk-niemcy.eu [dostęp: 20.05.2020].

wniosków dotyczących kształtu współczesnego duszpasterstwa, tym bardziej na emigracji, gdzie wyzwania stojące zwłaszcza przed duszpasterstwem rodzin są o wiele większe³⁴.

Głównym problemem niniejszego opracowania jest pytanie o to, jak kształtowało się duszpasterstwo rodzin w Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech w latach 2004–2019³⁵. Tak postawiony problem można przedstawić w postaci pytań szczegółowych, które stanowią problematykę i cel niniejszej publikacji: Jak kształtowały się w tym czasie fale emigracyjne Polaków i ich rodzin do Niemiec i jakie były warunki społeczno-religijne dla rozwoju duszpasterstwa rodzin? Jak wyglądała w tym okresie organizacja tego duszpasterstwa w PMK i jakie grupy małżeństw i rodzin polskich objęła swym zasięgiem? Zastosowana w publikacji metoda pastoralna pozwoli z analizowanej sytuacji wyciągnąć wnioski duszpasterskie dla rozwoju duszpasterstwa rodzin w XXI wieku.

Problem publikacji wyznacza metodę, jaką należy w niej zastosować³⁶. W niniejszym opracowaniu zostanie zastosowana – używana w teologii praktycznej –

³⁴ Na zagadnienia związane z duszpasterstwem małżeństw i rodzin migracyjnych zwrócono uwagę podczas obrad *Komisji ds. Polonii i Polaków za Granicą* KEP 22.02.2019 r. w Warszawie. Wyrażono na niej wdzięczność wszystkim duchownym i świeckim, którzy w duszpasterstwie polonijnym doceniają tę istotną sferę posługi. W trakcie jej obrad Prezydium PRDEZ postanowiło, że kolejne posiedzenie Rady odbędzie się w Zakopanem 27-29.09.2019 r. i będzie poświęcone przygotowaniu do życia w małżeństwie i rodzinie w warunkach migracyjnych. Spotkanie to ma również zapoczątkować trzyletni program duszpasterski pod hasłem: „Dobra nowina o małżeństwie i rodzinie na emigracji”, który ma być ukierunkowany na troskę o małżeństwa i rodziny polonijne – por. KEP, *Oświadczenie Komisji KEP ds. Polonii i Polaków za Granicą*, WA 2 (2019), s. 97-98.

³⁵ Powszechnie używana jest nazwa „Polska Misja Katolicka” na terenie jakiegoś kraju. Jest to oficjalna nazwa całej zorganizowanej działalności duszpasterstwa polskiego na emigracji. W szerszym znaczeniu używa się także nazwy „Polskie Misje Katolickie”, gdy mówimy o polskich placówkach duszpasterskich (parafiach) na emigracji – por. PMK Aachen, PMK Allmedingen, PMK Amberg, PMK Aschaffenburg, PMK Augsburg, PMK Bad Kreuznach, PMK Bayreuth, PMK Berlin, PMK Bielefeld, PMK Bochum, PMK Bonn, PMK Braunschweig, PMK Bremen, PMK Bremerhaven, PMK Carlsberg, PMK Chemnitz, PMK Cottbus, PMK Dortmund, PMK Dresden, PMK Duisburg, PMK Duisburg-Niederrhein, PMK Düsseldorf, PMK Erfurt, PMK Essen, PMK Frankfurt am Main, PMK Freiburg, PMK Gießen, PMK Göttingen, PMK Hamburg, PMK Hamburg-Harburg, PMK Hanau, PMK Hannover, PMK Hochstadt-Landau, PMK Ingolstadt, PMK Kaiserslautern, PMK Karlsruhe, PMK Kassel, PMK Kiel, PMK Kleve, PMK Koblenz, PMK Köln, PMK Landshut, PMK Leipzig, PMK Leverkusen, PMK Lübeck, PMK Ludwigsburg, PMK Ludwigshafen, PMK Mainz, PMK Mannheim, PMK Marburg, PMK Mönchengladbach, PMK München, PMK Münster, PMK Neu Ulm, PMK Neumünster-Itzehoe, PMK Nürnberg, PMK Oberfranken, PMK Offenbach am Main, PMK Oldenburg, PMK Osnabrück, PMK Ostfriesland, PMK Ravensburg, PMK Recklinghausen, PMK Regensburg, PMK Rosenheim, PMK Rottweil, PMK Saarland, PMK Schwäbisch Gmünd, PMK Siegen, PMK Stuttgart, PMK Trier, PMK Wiesbaden, PMK Wuppertal, PMK Würzburg) – por. Ośrodki polskojęzyczne, <https://www.duszpolonia.org/index.php/misje> [12.12.2021]; Polska Misja Katolicka w Niemczech – Delegatur der Deutschen Bischofskonferenz für die polnischsprachige Seelsorge in Deutschland, pmk-niemcy.eu [12.12.2021]; polskie misje katolickie, <https://encyklopedia.pwn.pl> [12.12.2021].

³⁶ Por. R. Kamiński, *Metoda w teologii pastoralnej*, RTK 6 (1990), s. 94-97; R. Hajduk, *Czynić prawdę (Ef 4,15). Elementy teologii pastoralnej fundamentalnej*, Olsztyn 2010, s. 17; S. Klein, *Erkenntnis und Methode in der Praktischen Theologie*, Stuttgart 2005, s. 25.

trzyetapowa refleksja, w której wyróżnia się kryteriologię, kairologię i prakseologię³⁷. Chociaż w tym studium jej zastosowanie nie rozpoczyna się od teologicznych wypowiedzi, lecz od opisu ludzkiej rzeczywistości, to jednak posiada ona charakter teologiczny. Przeprowadzone badania zmierzają bowiem nie tylko do poznania środowiska społeczno-religijnego duszpasterstwa rodzin polskich w Niemczech, ale także do ugruntowania wiary czytelnika, która jest istotnym warunkiem tego postrzegania³⁸. Wiodącą będzie tu metoda dedukcyjna, w ramach której wykorzystane zostaną także: metoda analizy tekstów źródłowych, metoda interpretacji tekstu, egzegezy i porównawcza. Drugi rozdział publikacji ma na celu ukazanie działalności duszpasterstwa w PMK w Niemczech w latach 2004–2019. Konieczne zatem będzie sięgnięcie do zastanego materiału empirycznego oraz do innych źródeł archiwalnych na ten temat. Zostaną tutaj zastosowane takie metody robocze jak: analizy źródeł tekstowych, egzegezy i porównawczej. Trzeci rozdział przedstawia wnioski i postulaty pastoralne dotyczące wyzwań, przed którymi stoi duszpasterstwo rodzin polskich przede wszystkim w Niemczech. Zastosowanie na tym ostatnim etapie metod analizy, syntezy, porównawczej i krytyki tekstu umożliwi dokonanie końcowych podsumowań i uogólnień.

Publikacja oparta jest na kwerendzie przeprowadzonej przez jej autorów przede wszystkim w ośrodkach naukowych i duszpasterstwa polonijnego w Niemczech³⁹, ale także w Polsce. Pozwoliła ona na wykorzystanie dokumentacji obcojęzycznej, zarówno dokumentów Kościoła lokalnego, jak i literatury naukowej dotyczącej problematyki emigracji. Podstawę źródłową prezentowanego studium stanowią dokumenty Kościoła i posoborowe publikacje teologiczne,

³⁷ Por. P.M. Zulehner, *Inhaltliche und methodische Horizonte für eine gegenwärtige Fundamentalpastorologie*, w: *Theologie und Handeln. Beiträge zur Fundierung der Praktischen Theologie als Handlungstheorie*, Hrsg. O. Fuchs, Düsseldorf 1984, s. 13-37. Jedną z metod stosowanych w teologii praktycznej jest także paradygmat kard. J. Cardijna (widzieć–ocenić–działać). Według niego trzeba najpierw rozpoznać poprawnie zjawisko, które się analizuje, następnie dokonać oceny tego zjawiska w świetle kryteriów teologicznych, aby w końcu wyprowadzić z konfrontacji opisu zjawiska i jego oceny wnioski dla aktualnej działalności zbawczej Kościoła – por. W. Przygoda, *Paradygmaty postępowania badawczego w teologii praktycznej*, w: *Metodologia teologii praktycznej*, red. tenże, Kraków 2011, s. 98-101. J. Müller paradygmat trzech kroków opisuje słowami: diagnoza–refleksja–akcja – por. J. Müller, *Pastoraltheologie. Ein Handbuch für Studium und Seelsorge*, Graz–Wien–Köln 1993, s. 94. Można jeszcze zastosować paradygmat analizy pastoralno teologicznej (etap kryteriologiczny-eklezjologiczny, etap kariologiczny-socjologiczny, etap prakseologiczny-strategiczny – por. W. Przygoda, *Paradygmaty postępowania badawczego w teologii praktycznej*, s. 102-106.

³⁸ Por. R. Hajduk, *Czynić prawdę (Ef 4,15)...*, s. 18-19; V. Prüller-Jagenteufel, *Sehen – Urteilen – Heilen*, w: *Grundbegriffe der Pastoraltheologie*, red. M.E. Aigner, A. Findl-Ludescher, V. Prüller-Jagenteufel, München 2005, s. 188-189.

³⁹ W latach 2018–2019 zrealizowany został przez ks. prof. dr. hab. Ireneusza Celarego (UŚ w Katowicach) we współpracy z Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt projekt badawczy pt. *Migration 3.0: Integration polnischer Familien in die deutsche Gesellschaft und ihre langfristigen Herausforderungen*. Jego efektem stała się m.in. monografia naukowa pt. *Integration 4.0. Mit der Pastoral ein zu Hause finden*, wydana w 2020 r. wspólnie z p. dr. Sebastianem Kießig w berlińskim wydawnictwie Logos.

w których poruszane są zagadnienia dotyczące problematyki duszpasterstwa emigracyjnego i związanego z nim duszpasterstwa rodzin. Zasadniczym układem odniesienia współczesnej refleksji nad emigracją rodzin i związanego z nią duszpasterstwa – poza Pismem Świętym – jest teologiczna myśl Soboru Watykańskiego II. Drugą grupą materiałów źródłowych stanowią posoborowe dokumenty papieskie: encykliki, adhortacje, motu proprio, listy, homilie, kazania i przemówienia. W grupę tę wpisują się także dokumenty Stolicy Apostolskiej. Ważną grupę materiałów źródłowych stanowi nauczanie pasterskie Episkopatów Niemiec i Polski. Analizie poddane zostaną również dokumenty synodów plenarnych i diecezjalnych oraz przemówienia biskupów zarówno niemieckich, jak i polskich. Zostaną także uwzględnione dokumenty Kościoła Ewangelickiego w Niemczech oraz instytucji państwowych w Niemczech, Polsce i Unii Europejskiej. Niniejsza publikacja oparta jest także na materiałach znajdujących się w PMK w Niemczech, artykułach zawartych w periodykach niemieckich i polskich oraz literaturze przedmiotu.

Rozprawa składa się ze wstępu poprzedzonego wykazem skrótów, trzech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii. Rozdział pierwszy, noszący tytuł: „Uwarunkowania duszpasterstwa rodzin polskich w Niemczech po 2004 roku”, ma charakter wprowadzający i przedstawia aspekt statystyczny migracji polskiej do Niemiec oraz jej charakterystykę. Jako że migracje rodzin do nowych krajów zmuszają je do włączenia się w procesy adaptacyjne na różnych poziomach życia społecznego, kulturalnego, ekonomicznego, politycznego i religijnego danego państwa, w kolejnych punktach zostanie ukazane społeczno-polityczne tło życia rodzinnego w Niemczech oraz inicjatywy, jakie są podejmowane w Niemczech przez Kościoły chrześcijańskie na rzecz rodziny, w tym także emigracyjnej. Rozdział drugi, pt. „Troska Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech o rodziny polskie po 2004 roku”, rozpoczyna się refleksją związaną ze znaczeniem rodziny w działalności pastoralnej PMK w Niemczech, następnie zostanie zaprezentowana i omówiona posługa w ramach duszpasterstwa zwyczajnego i nadzwyczajnego. Pokazane zostaną także różne formy pobożności chrześcijańskiej, które ściśle łączą się z rokiem liturgicznym oraz najważniejsze inicjatywy pastoralne służące rodzinie. Inspiracje i wnioski prakseologiczno-pastoralne będą zaprezentowane w trzecim rozdziale publikacji. Wskazując na wyzwania, które stoją dziś przed duszpasterstwem rodzin w Niemczech, pragnie on przede wszystkim uwrażliwić na nową wizję działalności zbawczej współczesnego Kościoła i wynikające z niej imperatywy pastoralne i programy działania, aby cel duszpasterstwa rodzin i podejmowane przez z niego formy posługi mogły właściwie i owocniej funkcjonować w obliczu tak dynamicznie zachodzących procesów religijno-społecznych.

Ks. Ireneusz Celary
Ks. Bogdan Biela